

Sessie 2: Puberen is een werkwoord. Een literair-antropologisch puberale verkenningstocht

Spreker

Marita De Sterck is auteur en doceert literatuur en antropologie. Als auteur heeft ze bekendheid verworven met cross-over romans als 'De hondeneters'. Groeirituelen en inwijdingsverhalen fascineren haar al heel lang. Haar 60 favoriete oer-verhalen waarin meisjes vrouwen worden zijn gebundeld in: 'Bloei', 60 volksverhalen uit de hele wereld die van meisjes vrouwen maken (Meulenhoff - Manteau, 2010). In de jeugdeditie 'Stoute meisjes overal, volksverhalen over liefde en lef' (Manteau-Jeugd, 2010), met een meer toegankelijke titel en kaft, werd geen woord veranderd.

Intro

Puberen is een heftige gewaarwording in alle culturen. Een voorbeeld van een hedendaags groeiritueel bij ons is bv. het honderddagenfeest. Het gaat hier om een ritueel dat de jongeren zelf uittekenen. Ook de eerste keer dat jongeren naar een festival gaan beschouwt Marita De Sterck als groeiritueel. Frappant is dat het "ritual secret" zich in het holst van de nacht afspeelt (bv. op een camping van een festival, een kampdoop, een totemisatie). Ook bij andere culturen vormt een nachtelijk gebeuren de kern van het ritueel.

Overgangsrituelen

Marita De Sterck legt de link naar overgangsrituelen in de vroegere tijden. Bv. in het vormsel van de Katholieke Kerk zit veel symboliek, een bepaalde dresscode: kostuum, gekleed jonge bruiden (cf. kwaad bloed, over eerste menstruatie, En vrijen is plezant: liedjes over voorlichting).

Daarna zoomt ze in op een aantal niet-Westerse groepen. De functie van rituelen die plaatsvinden tijdens de puberteit is kansen te tonen en calamiteiten te bezweren. Tegelijk verbeelden ze vaak een tweede geboorte. Het ritueel verloopt volgens een bepaald stramien: separatie, afzondering en opnieuw in de groep opnemen.

Amazone-indianen Ticuna: het feest van het Nieuwe meisje

De puberende meisjes worden opgesloten in een initiatiehut die de baarmoeder verbeeldt. Hieruit zullen ze opnieuw geboren worden. Verhalen vormen belangrijke bouwstenen van het ritueel, daarnaast spelen ook vruchten en het non-verbale signalen een belangrijke rol bij de uitvoering van een ritueel (vb. de tijd ritmeren via een trom).

De sjamaan blaast in het holst van de nacht door een buis verhalen in de hut. Daarna volgt een bestorming van de initiatiehut door de Woudgeest, de mannelijke krachten (zowel angst als aantrekkingskracht) worden verdreven door de andere vrouwen.

Na bevrijding uit de initiatie hut toien de oudere vrouwen de meisjes in haviks- en donsveren (half volwassen, half kind). Zo verandert een kind in een vrouw.

Het narratieve neemt een belangrijke plaats in het initiatieritueel. Enkele waarschuwingsverhalen: hoe de maan aan zijn vlekken is gekomen, het verhaal van de dolfijn (over het met zorg kiezen van zijn partners: geen familieleden, geen onbekenden) en het leeggezogen lichaam.

Marita De Sterck geeft toe dat de verhalen op het eerste gezicht ver van ons bed staan, maar door de universele thema's raken de verhalen ook bij Westerse jongeren gevoelige snaren. Het is interessant om met pubers over seksualiteit in een ander taalregister te spreken (bv. volksverhalen uit West-Afrika 'toen de penissen aan de bomen groeiden').

Volksverhalen kunnen volgens Marita De Sterck een tegengewicht vormen tegen de overheersende commerciële benadering van seksualiteit. Ze kunnen enorm veel emoties oproepen (cfr. Freud Traumdeutung, gelijkenissen tussen dromen en volksverhalen). Ze zijn daarom erg geschikt om met jongeren thema's als seksualiteit en volwassenwording bespreekbaar te maken. Het zijn vaak ook verbazingwekkende verhalen. De emotie van verbazing werkt goed als eerste benadering van het verhaal in een klasgroep (voor het gebruik van volksverhalen in een klas secundair onderwijs: zie 'Stoute meisjes': http://www.platformvoormediawijsheid.be/new/index_flash.jsp#/504).

Marita De Sterck pleit voor het ongecensureerd vertellen van volksverhalen ook al zijn ze erg seksueel geladen. Ze worden in de oorspronkelijke culturen ook verteld in het bijzijn van kleuters. Ze vormen een mogelijkheid om zaken bespreekbaar te maken, weerspiegelen het volle leven waarvan seksualiteit en agressie deel uit maken. Onder invloed van de 'vertrutting van de kindercultuur' zijn er bange opvoeders ontstaan die in hun ijver om kinderen te behoeden voor ongeoorloofd seksueel gedrag en agressie de vitale delen uit volksverhalen weglaten. De Sterck wil weer de integrale versie van de verhalen vertellen, bv. de oerversie van 'Roodkapje' met de pikante scènes (ze eet samen met de Wolf de grootmoeder op, ze voert een striptease uit), 'De schone slaapster' (ze ontwaakt bij de geboorte van haar eerste kind).

Als laatste voorbeeld zoomt ze in op de observatie van *urban culture* van 'traceurs'. Dit gaat verder dan sport, het is een andere manier om de werkelijkheid te beleven: waar kan ik op klimmen, springen? Deze subcultuur laat zich ook lezen als een narratief voor het leven (= hindernissen nemen, niet ontwijken). Anciens brengen de jongeren deze houding bij.

Opmerkingen van het publiek

Slaan de straffe verhalen nog wel aan bij jongeren die gevoelloos zijn geworden via You Tube? Eén van de keynotes ging er ook over dat veel jongeren geen afstand meer willen nemen van de volwassenen.

Marita De Sterck (MDS): "In de niet-Westerse groep installeren volwassenen een openlijke afstand via het overgangsrutueel vb. Afrikaanse jongens moeten hun moeder ritueel uitschelden. Er is een groot belang van sociale inbedding van puberteit in andere culturen.

Zijn er bij de Ticuna-indianen minder puberteitsproblemen?

MDS: "Zij hebben ook problemen met zelfdoding, initiatierituelen zijn geen remedie om alle problemen op te lossen."

Hoe zit het met homoseksualiteit in initiatierituelen?

MDS: "Verhalen spelen in op de collectieve dromen (heterorelatie gericht op voorplanting). Overal ter wereld is het een uitdaging om daar creatief en accepterend mee om te gaan, ook bij de Ticuna-indianen."

Hoe kunnen we omgaan met de ongecensureerde versies in een klas? Kan dat jongeren traumatiseren?

MDS: "Jongeren zullen oppikken waar ze aan toe zijn. Een verhaal vertellen heeft een andere impact dan een film vertonen. Je hoeft niet te eisen dat jongeren feedback geven, ze hoeven niet altijd te analyseren."

Hoe kan je gebruik maken van visuele elementen?

MDS toont het voorbeeld van Boto (een geïllustreerd verhaal van een dolfijn die een meisje verleidt).

Bestaan er ook jongensrituelen?

MDS: "Ja, bv. bij Aboriginals. Er is vaak ook een complementariteit met het meisjesritueel. Bij de Ticuna-indianen stuurt men jongens het woud in om een buit te zoeken Dit ritueel komt nu onder druk te staan door het verdwijnen van onherbergzame gebieden.

Verslaggever

Ingrid Leys

